

MAKTAB PSIXOLOGINING TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI VA O'QUVCHILAR SHAXSINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Xo'jamurotov Eldorbek Sultonmurodovich

Denov tumanidagi 57-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab psixologining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, asosiy vazifalari va o'quvchilar shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, psixologik xizmatning diagnostik, korreksion, profilaktik va rivojlantiruvchi yo'nalishlari tahlil qilingan. O'quvchilarning ruhiy salomatligi, ijtimoiy moslashuvi, motivatsiyasini shakllantirish hamda ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlikning muhim jihatlari ko'rib chiqilgan. Zamonaviy axborot texnologiyalarining o'quvchilar psixologiyasiga ta'siri va maktab psixologining ushbu jarayondagi roli ham yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: maktab psixologi, psixologik xizmat, o'quvchi shaxsi, ruhiy salomatlik, psixologik diagnostika, motivatsiya, ijtimoiy moslashuv, psixologik profilaktika, ta'lim tizimi, kasbga yo'naltirish, stress, emotsional rivojlanish.

ABSTRACT

This article highlights the role of a school psychologist in the modern education system, its main tasks and its importance in the development of students' personalities. It also analyzes the diagnostic, correctional, preventive and developmental directions of psychological services. The formation of students' mental health, social adaptation, motivation, and important aspects of cooperation with parents and teachers are considered. The impact of modern information technologies on students' psychology and the role of a school psychologist in this process are also highlighted.

Keywords: school psychologist, psychological service, student personality, mental health, psychological diagnostics, motivation, social adaptation, psychological prevention, education system, career guidance, stress, emotional development.

KIRISH

Maktab psixologi zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan asosiy vazifalar faqat o'quvchilarga bilim berish bilan cheklanib qolmay, balki ularning har tomonlama rivojlangan, ma'naviy yetuk, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy faol shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlashdan iboratdir. Bunday maqsadlarni amalga oshirishda psixologik xizmat tizimi alohida ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi

o'quvchilarning ruhiy holatini kuzatish, ularning individual xususiyatlarini aniqlash, psixologik muammolarni bartaraf etish va sog'lom psixologik muhitni shakllantirish kabi vazifalarni bajaradi.

Jamiyatning rivojlanishi, fan va texnologiyalarning taraqqiyoti, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi inson psixikasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning ruhiy salomatligi va ijtimoiy moslashuvi bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. O'quvchilarning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyati nafaqat ularning bilim darajasi bilan, balki ruhiy holati, motivatsiyasi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy munosabatlari bilan ham bog'liqdir. Shu sababli maktab psixologi faoliyati ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Maktab davri inson shaxsining shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Bu davrda bolalarda bilim olishga qiziqish, dunyoqarash, xarakter, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy munosabatlar shakllanadi. Ayniqsa, maktabga ilk qadam qo'ygan bolalar uchun yangi muhitga moslashish murakkab jarayon bo'lishi mumkin. Ular yangi tartib-qoidalar, yangi o'qituvchilar va yangi tengdoshlar bilan muloqot qilishga majbur bo'ladilar. Ba'zi bolalar bu jarayonga tez moslashsa, ayrimlari qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Psixolog aynan shunday holatlarni o'z vaqtida aniqlab, ularga tegishli yordam ko'rsatishi zarur[8].

Maktab psixologining asosiy faoliyat yo'nalishlaridan biri psixologik diagnostika hisoblanadi. Diagnostik faoliyat orqali o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, qiziqishlari va shaxsiy sifatleri aniqlanadi. Har bir o'quvchi o'zining ruhiy xususiyatlari bilan boshqalardan farq qiladi. Ayrim o'quvchilar matematik fikrlashga moyil bo'lsalar, boshqalari ijodiy yoki gumanitar yo'nalishlarda yuqori natijalarni ko'rsatishi mumkin. Shu sababli o'quvchilarga individual yondashuvni tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Maktabdagi psixologik xizmatning yana bir muhim yo'nalishi korreksion va rivojlantiruvchi faoliyatdir. Ba'zi hollarda o'quvchilarda muloqot qilishdagi qiyinchiliklar, o'ziga ishonchsizlik, haddan tashqari uyatchanlik yoki agressivlik kabi holatlar uchrashi mumkin. Bunday holatlar bolaning ta'lim jarayoni va ijtimoiy munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Psixolog maxsus mashg'ulotlar, treninglar va individual suhbatlar orqali ushbu muammolarni kamaytirishga yordam beradi[2].

Maktab psixologining faoliyatida o'quvchilarning motivatsiyasini shakllantirish ham alohida o'rin egallaydi. Motivatsiya inson faoliyatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. O'quvchilarda ta'lim olishga qiziqishning pasayishi o'qish natijalarining yomonlashuviga olib kelishi mumkin. O'quvchi o'zi bajarayotgan

faoliyatning maqsadi va ahamiyatini tushungan taqdirdagina unga qiziqish bildiradi. Psixolog turli metodlar orqali o'quvchilarda ichki motivatsiyani rivojlantirishga yordam beradi[5].

O'smirlik davri psixologik jihatdan murakkab davr hisoblanadi. Ushbu davrda o'quvchilarda jismoniy va ruhiy o'zgarishlar yuz beradi. Ular o'z mustaqilligini namoyon qilishga intiladi, shaxsiy fikrini himoya qilishga harakat qiladi va tengdoshlarining fikriga ko'proq e'tibor qaratadi. O'smirlik davrida hissiy o'zgaruvchanlik, o'ziga baho berishdagi muammolar va ichki ziddiyatlar tez-tez uchraydi. Shu sababli maktab psixologi bu yoshdagi o'quvchilarning ruhiy holatini muntazam kuzatib borishi zarur.

Ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish ham psixologning muhim vazifalaridan biridir. Sog'lom muhit mavjud bo'lgan jamoada o'quvchilar o'zlarini erkin his qiladilar, o'z fikrlarini bema'lol bayon etadilar va ta'lim olishga qiziqishlari ortadi. Sinfdagi nizolar, kelishmovchiliklar yoki tengdoshlar o'rtasidagi salbiy munosabatlar o'quvchilarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Psixolog turli treninglar va jamoaviy mashg'ulotlar orqali bunday muammolarning oldini oladi[4].

Maktab psixologining faoliyatida ota-onalar bilan hamkorlik qilish alohida ahamiyatga ega. Oila bolaning birinchi tarbiya maskani hisoblanadi. Oiladagi munosabatlar bolaning psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalarning farzandga nisbatan haddan tashqari talabchanligi yoki befarqligi bolaning ruhiy holatida turli salbiy oqibatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli psixolog ota-onalar bilan muntazam suhbatlar va maslahatlar tashkil etishi lozim.

Hozirgi davrda internet va axborot texnologiyalarining rivojlanishi yoshlar hayotiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy texnologiyalar bilim olish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo'lsa-da, ayrim salbiy oqibatlarni ham yuzaga keltirmoqda. Virtual qaramlik, ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari bog'lanish, kiberbulling va ijtimoiy ajralish kabi muammolar o'quvchilar orasida ko'payib bormoqda. Psixolog o'quvchilarga internetdan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar berishi zarur[1].

Stress va emotsional zo'riqish ham zamonaviy ta'lim tizimida dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. O'quvchilarning dars yuklamasi, imtihonlar, oilaviy muammolar va tengdoshlar bilan munosabatlari stressning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Uzoq davom etadigan stress holati o'quvchilarning jismoniy va ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Psixolog turli relaksatsion mashqlar, treninglar va individual suhbatlar orqali stressni kamaytirishga yordam beradi.

Kasbga yo‘naltirish faoliyati ham maktab psixologining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilar kelajak kasbini tanlashda ko‘pincha qiyinchiliklarga duch keladilar. Psixolog o‘quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash orqali ularga to‘g‘ri yo‘nalish tanlashda yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktab psixologi faoliyati ta‘lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. U o‘quvchilarning ruhiy salomatligini saqlash, shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Sog‘lom psixologik muhit shakllangan ta‘lim muassasasida o‘quvchilar o‘z imkoniyatlarini to‘liq namoyon etishlari va kelajakda jamiyatning faol hamda barkamol a‘zolari bo‘lib yetishishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Davletshin M.G., Do‘stmuhamedova Sh.A., Mavlonov M.M. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2014.
3. Nishonova Z.T., Alimuhamedov S.A. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
4. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2002.
5. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
6. Nemov R.S. Psixologiya. – Moskva: VLADOS, 2003.
7. Leontev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Politizdat, 1975.
8. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.